

Elokuva-alan kamera- ja valoryhmien ammattikieli vuonna 2010: termi-inventaario

Taustatyötä elokuva-alan sanakirjan laatimista varten

Elokuvan ja television koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehtona kuva ja leikkaus
Opinnäytetyö
3.6.2010

Sonja Potenze

TIIVISTELMÄSIVU

Koulutusohjelma Elokuva ja televisio	Suuntautumisvaihtoehto Kuva ja leikkaus	
Tekijä Sonja Potenze		
Työn nimi Elokuva-alan kamera- ja valoryhmien ammattikieli: termi-inventaario		
Työn ohjaaja Antti Pönni		
Työn laji Opinnäytetyö	Aika 3.6.2010	Numeroidut sivut + liitteiden sivut 36 + 134
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoitus on kartoittaa tämän päivän elokuvatuotantojen kamera- ja valoryhmissä käytettyjä ammattikielen termejä ja näiden termien kuvaamien käsitteiden määritelmiä. Opinnäytetyön liitteenä on kerätyn aineiston pohjalta laadittu termi-inventaario.</p> <p>Alan erikoissanaston kartoittamisen tarve on käynyt ilmeiseksi elokuva-alan eri osa-alueilla käytännön työtä tekeville. Olemassaolevat sanastot ovat puutteellisia sekä vanhentuneita, eivätkä siten palvele elokuva-alalla toimivia.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena on ollut laatia edellä mainittu termi-inventaario sekä hankkia sanastotyön perustaidot, joille on käyttöä, mikäli sanastoprojekti jatkuu opinnäytetyön valmistuttua. Elokuva-alan erikoissanastoa käsittelevän opinnäytetyön tekeminen on myös syventänyt tekijän ammattikielen hallintaa. Mikäli rahoitus järjestyy, tässä aloitettu sanastotyö jatkuu tarkoituksena saada aikaan elokuva-alalla vuonna 2010 käytössä olevan ammattisanaston kattava ajanmukainen sanakirja.</p>		
Teos/Esitys/Produktio		
Säilytyspaikka Aralis-kirjasto, Helsinki		
Avainsanat sanastotyö, leksikografia, elokuva-alan ammattikieli, ammattisanasto, termistö		

Degree Programme in Degree Programme in Film and Television		Specialisation Image and Editing
Author Sonja Potenze		
Title Special Language of the Lighting and Camera Crew in Film Production: Term Inventory		
Tutor Antti Pönni		
Type of Work Bachelor's Thesis	Date 3 June 2010	Number of pages + appendices 36 + 134
<p>Resume</p> <p>The aim of this Bachelor's Thesis is to investigate the terms that are used in the special language of the lighting and camera crew in film production and the definitions of the concepts these terms relate to. The term inventory that was made as part of the project is the appendice of the thesis.</p> <p>The need to investigate the special language of the film industry has become clear to the professionals working in different practical tasks in the various areas of the film industry. The existing dictionaries are out of date and limited and, therefore, do not serve the professionals who work in the field of cinema.</p> <p>The focus of this Bachelor's Thesis has been on creating the above mentioned term inventory and on achieving the basic skills and knowledge of lexicography and terminology, which may be further needed if the project continues after this thesis has been completed. Investigating on the terminology of film has also developed the author's command of the special language used in the film industry.</p> <p>In case the necessary funding may be collected, the lexicographical work that has started within this project will continue in order to produce a contemporary dictionary of the professional language of film as it is used in Finland in 2010.</p>		
Work / Performance / Project		
Place of Storage Aralis-library, Helsinki		
Keywords terminology, lexicography, special language of the film field, professional language, terminography, film vocabulary, language of cinema		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
1.1	Elokuva-alan ammattisanaston kartoittamisen tarve.....	2
1.2	Opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoitus.....	4
2	TEOREETTINEN TAUSTA.....	5
2.1	Aineistot, joissa elokuva-alan ammattisanastoa on aiemmin tarkasteltu.....	5
2.2	Aiheen rajaus	8
2.3	Sanastotyön ja leksikografian teoriasta sekä metodeista	8
2.3.1	Sanaston tai sanakirjan kokoamisen vaiheet	8
2.3.2	Sanastotyön ja leksikografian keskeiset käsitteet	9
2.3.3	Sanastotyön, leksikografian ja erikoiskielen leksikografian vertailua	14
3	TERMI-INVENTAARION LAATIMISPROSESSI	16
3.1	Sanaston ja sanakirjaprojektin suunnittelusta.....	16
3.2	Suunnitelman laatiminen termi-inventaariota varten	18
3.2.1	Aikataulusuunnittelu	18
3.2.2	Sisällön suunnittelu	18
3.3	Korpuksen kokoaminen ja kerättyyn lähdeaineistoon tutustuminen	19
3.3.1	Korpuksen valinnasta ja valintakriteereistä	19
3.3.2	Käytettävyyden, kohderyhmän ja käyttötarkoituksen huomioiminen lähdeaineiston valinnassa.....	21
3.4	Termien keruu lähdeaineistosta	22
3.5	Työtapojen valinta	24
4	JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI.....	25
4.1	Termi-inventaarion ja sen laatimisprosessin onnistuminen.....	25
4.2	Projektin arviointi	27
4.3	Opinnäytetyöprosessin opetuksia	28
4.4	Jatkotoimenpiteet	299
	LÄHTEET	31
	LIITE: TERMI-INVENTAARIO ELOKUVA-ALAN KAMERA- JA VALORYHMIEN AMMATIKIELESTÄ VUONNA 2010 (SALAINEN)	

1 JOHDANTO

1.1 Elokuva-alan ammattisanaston kartoittamisen tarve

Kun elokuva-alan ulkopuolinen henkilö kuulee elokuvan kuvauspaikalla, miten kuvausryhmän jäsenet puhuvat toisilleen radiopuhelimitse, hän ei luultavasti ymmärrä puoliakaan kuulemastaan. Elokuva-alalla ja erityisesti käytännön kuvaustilanteessa on käytössä valtava määrä erikoissanastoa, joka kuuluu alan ammattikieleen ja jota ei yleiskielen perusteella voi ymmärtää.

Myös kuvausryhmän eri osastoilla, kuten esimerkiksi ääniosastolla tai valoryhmällä, on omat pitkälle erikoistuneet erikoissanastonsa, joita eivät välttämättä ymmärrä edes muut kuvausryhmän jäsenet. Ammattikielen hallinta on välttämätöntä kuvausryhmän jäsenille.

Elokuvanteko on ryhmätyötä, joten sujuva kommunikaatio ryhmän jäsenten välillä on työnteon sujumisen kannalta ehdottoman olennaista. Työnteon kuvauksissa on edettävä tehokkaasti, sillä kuvauksiin käytetty aika on kallista. Sanaston hallinta ja tarkkuus kommunikaatiossa ovat välttämättömiä kiireisessä aikataulussa pysymiseksi ja tehokas toiminta kuvauspaikalla säästää paitsi kuluja myös aikaa, energiaa ja hermoja.

Kuvausryhmät kootaan projektikohtaisesti, joten eri projekteissa tehdään töitä eri kokoonpanoissa. Osa kuvausryhmästä saattaa joskus vaihtua kesken kuvausten myös saman projektin kuluessa, esimerkiksi pitkän elokuvan kuvausjakson aikana. Siksi on tärkeää, että tekijöillä on käytössä yhtenäinen ammattisanasto, jonka ammattilaiset hallitsevat.

Alan tekninen kehitys on kiivastahtista, ja ammattisanasto uudistuu teknologisen kehityksen myötä jatkuvasti. Uudet työtavat ja laitteet omaksutaan suomalaiseen elokuvatuotantoon yleensä ulkomailta ja teknologisen kehityksen mukana omaksutut termit ovat useimmiten lähtöisin englannin kielestä. Teknologisen kehityksen ja sanaston uudistumisen kiihtyessä ei termeille usein ehdi muodostua suomenkielisiä vastineita. Englanninkieliset termit omaksutaan sellaisinaan osaksi suomenkielistä ammattikieltä, tai termit muutetaan suomalaiseen kieliasuun sopiviksi vain nimellisesti, esimerkiksi liittämällä vieraskieliseen sanaan suomalainen sanapäätte tai muuntamalla joko kirjoitusasu, ääntäminen tai molemmat muuten suomen kielen kaltaiseksi (esimerkiksi englanninkielinen sana *flag* esiintyy suomalaisten kuvausryhmien puheessa muodossa *fläg*).

Vieraskielisten termien sulautumista osaksi elokuva-alan suomenkielistä ammattikieltä edistää myös alan kansainvälistyminen, kuten kansainvälisten yhteistuotantojen määrän kasvu. Niiden seurauksena Suomessa toimivat kuvausryhmät koostuvat yhä useammin useista eri kansallisuuksista tai suomalaiset lähtevät kuvauksiin ulkomaille, jolloin työkieli on pääsääntöisesti englanti. Lisäksi pienellä kielialueella julkaistaan vain vähän alan suomenkielistä ammattikirjallisuutta tai -lehtiä. Tästä syystä alaa seuratakseen useimmat elokuva-alalla työskentelevät lukevat englanninkielistä ammattikirjallisuutta, josta omaksutaan alan uusin englanninkielinen sanasto, joka otetaan käyttöön usein sellaisenaan.

Ammattikielellä on myös tärkeä tehtävä ammatti-identiteetin muodostumisessa, valtasuhteiden ylläpitäjänä kuvausryhmän jäsenten välillä sekä ryhmään kuulumisen merkinä ja yhtenäisyyden luojana. Kuvausryhmän jäsenen on hallittava erittäin laajasti kuvauksissa tarvittavaa ammattitermistöä pärjätäkseen kiireisessä työtahdissa ja saavuttaakseen kunnioitusta ammattilaisena. Toisaalta kuvausryhmän eri osastot käyttävät omaa erikoissanastoaan myös erottuakseen muista ryhmistä ja kohottavat ryhmähenkeä sisäpiirihumorilla, jota ymmärtääkseen on hallittava kyseisen osaston erikoissanastoa. Lisäksi sanaston omaksumisella on tärkeä rooli harjoittelijan tai uransa aloittelevan vastavalmistuneen perehdyttämisessä alalle. Sanaston puutteellisesti hallitseva jää tai jätetään helposti ryhmän ulkopuolelle, eikä hänelle anneta vastuullisia työtehtäviä.

Ammattisanastolla on erittäin keskeinen rooli elokuvatyössä, mutta sitä on tutkittu hyvin vähän ja alan suomenkielisiä sanastoja on julkaistu vain muutama. Viimeisin elokuva-alan erikoissanastoa käsitellyt julkaisu, Max Juntusen vuonna 1997 julkaistu

Elävän kuvan sanasto on jo vanhentunut. Lisäksi sen sisältämät termit on valikoitu melko teoreettisista lähtökohdista, eikä sanasto siten esittele kovin kattavasti kuvaustilanteessa käytettävää alan käytännön sanastoa ja teknisiä termejä.

On ilmeistä että uudelle ja ajanmukaiselle elokuva-alan sanastolle on tarvetta, kun otetaan huomioon viimeisen 10–15 vuoden aikana alalla tapahtunut teknologinen kehitys ja kansainvälistyminen sekä medialukutaidon ja mediakasvatuksen merkityksen korostuminen kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla.

1.2 Opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoitus

Opinnäytetyön osana alkaneen sanastotyön pitkän tähtäimen tavoitteena on kerätä elokuva-alan ammattilaisten käytännön työssään käyttämä ammattisanasto ja tekniset termit ajanmukaiseksi elokuva-alan sanastoksi, deskriptiiviseksi elokuva-alan sanakirjaksi, eli teokseksi joka kattaa alan ammattikielen ja sanojen käytön sellaisena kuin ne vuonna 2010 kaikkine erilaisine vivahteineen ovat (Sanastotyön käsikirja 1989, 121).

Valmiin sanaston on tarkoitus palvella ensisijaisesti alan ammattilaisia ja asiantuntijoita, mutta myös alan opiskelijoita, opettajia, elokuvaharrastajia ja itseoppineita amatöörejä, sekä elokuvatoimittajia, alan tekstejä käsittelemään joutuvia kääntäjiä ja muita, jotka haluavat perehtyä syvemmin elokuva-alan ammattisanastoon tai tarvitsevat sitä työssään.

Koska kokonaisen sanakirjan laatiminen on ammattikorkeakoulun opinnäytetyöksi liian laaja projekti, keskityn opinnäytetyössäni käsittelemään elokuva-alan sanastohanketta varten laadittavaa termi-inventaariota. Opinnäytetyön aiheena oleva sanastotyön ensimmäinen työvaihe eli termi-inventaarion kokoaminen rajoittuu kamera- ja valoryhmien käyttämän ammattisanaston kartoittamiseen.

Sanojen yhteyteen on sisällytetty mahdollisuuksien mukaan myös termien englanninkieliset vastineet, koska englannin kielestä omaksutaan eniten uutta sanastoa suomalaiseen elokuvatermistöön. Se on myös kansainvälisten kuvausryhmien yleisimmin käyttämä työkieli. Sellaisten sanojen kohdalla, joiden alkuperä on jossakin muussa kielessä (esimerkiksi *draama*, joka on alun perin antiikin kreikkaa) on mainittu alkuperäiskieli.

Termi-inventaario tehdään keräämällä lähdeaineistosta termejä tai esitermejä eli sanoja, jotka saattavat olla termejä (Sanastotyön käsikirja 1989, 145). Lähdeaineiston on hyvä olla mahdollisimman monipuolinen ja suomenkielistä sanastoa laadittaessa ensisijaisesti suomen kielellä kirjoitettua (Sanastotyön käsikirja 1989, 142). Mukana voi olla alan kirjallisuutta, kuten tietokirjoja, oppikirjoja ja sanastoja, mutta myös käyttöoppaita, mainoksia, esitteitä, opinnäytetöitä, ammattilehtiä, asiantuntijoiden haastatteluja tai alan yritysten verkkosivuja (Sanastotyön käsikirja 1989, 142–143). Koska tavoitteena on sanasto, joka kuvaa mahdollisimman hyvin ammattilaisten käytännön työssään käyttämää ammattikieltä, työssä pyrittiin käyttämään lähteinä ensisijaisesti elokuvakaluston vuokrauslistoja, ammattilehtiä, elokuvakalustovuokraamojen verkkosivuja sekä elokuvaalaitteiden käyttöoppaita. Muita lähteitä olivat elokuva-alan tietokirjat sekä sanastotyön oppaat. Kirjoittajan tukena työssä oli luonnollisesti erilaisissa elokuvatuotannoissa karttunut omakohtainen kokemus.

Kun termi-inventaario on valmis, lähdeaineistosta kerätyistä sanoista ja sanaliitoista kootun niin sanotun esitermiluettelon joukosta valitaan varsinaiseen sanastoon valittavat käsitteet (Sanastotyön käsikirja 1989,153).

Termi-inventaarion tekeminen antaa mahdollisuuden perehtyä sanastotyön teoriaan ja työtapoihin, joille on käyttöä mikäli sanastoprojekti jatkuu opinnäytetyön valmistuttua. Samalla se syventää alan ammattikielen hallintaa.

2 TEOREETTINEN TAUSTA

2.1 Aineistot, joissa elokuva-alan ammattisanastoa on aiemmin tarkasteltu

Suomessa on esitetty ja tehty elokuvia yli sadan vuoden ajan. Suomen ensimmäinen elokuvaesitys oli vuonna 1896 Helsingissä nähty Lumièren veljesten kiertueen näytös. Ensimmäiset suomalaiset dokumenttielokuvat tehtiin vuonna 1904 ja ensimmäinen näytelmäelokuvatuotanto toteutui 1907. (Toiviainen.)

Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan audiovisuaalinen ala työllistää viestintätoimialoilla ja muilla toimialoilla erilaisissa teknisissä tehtävissä arviolta noin 4 000 henkilöä (Työ- ja elinkeinoministeriö). Elokuva-alaa on ollut mahdollista opiskella vuodesta 1959 lähtien, jolloin Suomen taideteollisen oppilaitoksen kameratieteen laitoksella Helsingissä aloitettiin alan opetus (Heikkilä 2004). Nykyisin alan opetusta annetaan lukuisissa oppilaitoksissa eri puolilla maata. Elokuva-alan ammattikieltä käsitteleviä suomenkielisiä sanastoja on julkaistu vain muutamia siitä huolimatta, että elokuva-alalla on maassamme jo pitkä historia ja vakiintunut asema.

Opinnäytetyöhön liittyvässä termi-inventaariossa on käytetty lähdeteoksina kaikkia kirjastoissa saatavilla olevia elokuva-alan sanastoja. Ne ovat Vilho Setälän toimittama ja vuonna 1967 julkaistu *Valokuvauksen ja elokuvauksen sanakirjan* suomenkielinen osa sekä aiemmin mainittu vuonna 1997 julkaistu, Max Juntusen kokoama Elävän kuvan sanasto.

Valokuvauksen ja elokuvauksen sanakirja on *Sanastotyön käsikirjan* määritelmän mukaan sanaluettelo, koska siitä puuttuvat kokonaan termien määritelmät (Sanastotyön käsikirja 1989, 121). Se on kuitenkin teknisemmin suuntautunut ja paljon kattavampi kuin uudempi Elävän kuvan sanasto, joten sieltä on poimittu termi-inventaarioon lukuisia teknisiä termejä. Kirjan esittelemä sanasto on erittäin laaja ja käyttökelpoinen, ja se oli tämän työn kannalta hyödyllinen, koska sen näkökulma on nimenomaan käytännön työskentelyssä tarvittavassa termistössä. Lisäksi suomentaja Vilho Setälän tausta, jossa yhdistyvät toimittajan ja tietokirjailijan ammattitaito sekä jo nuorella iällä alkanut intohimoinen valokuvausharrastus (2010, Vilho Setälä), on varmasti auttanut Setälää asettumaan kirjan käyttäjän asemaan ja toisaalta käsittelemään termistöä selkeästi. Tuloksena on selkeä ja kattava teos, jossa luetelluista termeistä monet ovat yhä käyttökelpoisia. Osa sanastosta on kuitenkin auttamattomasti vanhentunut, esimerkiksi *kuvatti* ja *kuvas*. Kirjan esipuheessa Setälä kehottaa käyttämään Eino Partasen kehittämää termiä *valotin* ja kehuu sitä paljon asiallisemmaksi kuin *suljin* nimenomaan elokuvauskameran yhteydessä käytettäväksi (Setälä 1967, 4). Kirjan liitteenä on katsaus suomenkieliseen valokuvauksen alan termistön kehitykseen, josta käy ilmi, että vanhimmat alalla yhä käytössä olevista termeistä, kuten *valottaa*, *kehittää* ja *otos*, on mainittu jo 1890 ilmestyneessä K. E. Ståhlbergin kirjoittamassa ensimmäisessä valokuvausta käsitelleessä suomenkielisessä painotuotteessa *Valokuvauksen harrastaja, lyhyt valokuvauksen oppikirja* (Setälä 1967, 298).

Max Juntusen *Elävän kuvan* sanasto sisältää huomattavasti vähemmän teknistä termistöä ja painottuu elokuva- televisio- ja videoalan keskeisiin ja käyttöön vakiintuneisiin termeihin ja käsitteisiin. Kirjassa on merkittävästi vähemmän hakusanoja kuin Valokuvauksen ja elokuvauksen sanakirjassa, mutta toisaalta jokainen mukaan valittu termi on määritelty. Termien määritelmät ovat kuitenkin epätasaisia: osa termeistä, kuten esimerkiksi *aaltomuotomonitori* ja *cinemascope*, on selitetty tarpeettoman monimutkaisesti ja teknisen pikkutarkasti, osa taas, kuten *editoriohjain*, *blanking* ja *cinerama*, on selitetty siten, että sanan merkitys jää epäselväksi. Kirjoittajan koulutus kuvaamataidon lehtoriksi ja tausta, johon kuuluu opetustöitä, mutta vain rajoitetusti käytännön työskentelyä elokuva-alalla (Max Juntunen1; Max Juntunen2), ei kenties ole paras mahdollinen lähtökohta elokuva-alan ammattisanaston ymmärtämiselle ja selittämiselle mahdollisimman käyttäjäystävällisessä ja selkeässä muodossa. Vaikka teos on Valokuvauksen ja elokuvauksen sanakirjaan verrattuna suhteellisen uusi, myös tämän kirjan termistöstä yllättävän suuri osa on jo vanhentunut. Joidenkin termien kohdalla lienee myös asiavirheitä, jotka eivät kannusta teoksen käyttämiseen lähdeaineistona vailla kriittistä lähdeanalyysiä: ainakin termien *digitaalinen kuva*, *elokuvatuotanto*, *DVD-levy*, *fill* ja *esitysoikeus* määritelmät olisi syytä tarkistaa muista lähteistä.

Lisäksi Juntusen päätös valita lähtökohdakseen Hollywoodin työtavat sekä alan englanninkielinen ammattisanasto (Juntunen 1997, 6) saattaa heikentää teoksen laatua ja käyttökelpoisuutta. Juntunen (1997, 6) toteaaakin, että Yhdysvaltain elokuvatuotannon sanasto poikkeaa tietyiltä osin eurooppalaisesta ja suomalaisesta termikäytännöstä. Myös Sanastotyön käsikirjassa (1989, 142) todetaan, ettei ole varmaa, sopiiko vieraskielisen kirjallisuuden käsitteistö Suomeen tai sanastotyössä käytettäväksi. Jos teksti on käännös tai se perustuu vieraskielisiin lähteisiin, se saattaa sisältää lainattuja käsitteitä. Jos ala on lisäksi uutta ja kirjoitus kuvaa kansainvälistä kehitystä, lähteet ovat saattaneet vaikuttaa termeihin ja tämä on otettava huomioon sanastotyössä. Lähdeaineiston arvioinnissa on myös syytä kiinnittää huomiota kielen laatuun. Etusija annetaan selkeästä, johdonmukaisesta ja helposti käsitettävästä tekstistä poimituille termeille ja perusteettomien tai epäselvästi käytettyjen termien poimimista on varottava. (Sanastotyön käsikirja 1989, 144.)

Suomen kielellä ei siis ole saatavilla ajantasaista, käyttäjäystävällistä ja käytännöllistä elokuva-alan sanastoa, jossa alan erikoissanasto olisi määritelty lyhyesti ja selkeästi. Edellä mainittuihin aiemmin julkaistuihin teoksiin verrattuna uutta sanastoa laadittaessa

olisi kiinnitettävä erityistä huomiota riittävän suureen hakusanojen määrään, valitun sanaston ajanmukaisuuteen, sanojen oikeakieliseen ja selkeään määrittelyyn sekä määritelmien rajaukseen niin, että ne antavat riittävästi informaatiota sortumatta kuitenkaan ylenpalttiseen laverteluun aiheen vierestä.

2.2 Aiheen rajaus

Opinnäytetyön tutkimuskohteeksi on rajattu kamera- ja valoryhmien käyttämä ammattikieli. Näin aihepiiri ei laajene liian suureksi opinnäytetyön tarkoituksiin. Koska tarkoitus on kuitenkin jatkaa hanketta myöhemmin koko elokuva-alan kattavaksi sanastoksi, sanastotyön ensimmäinen vaihe voisi tarvittaessa jatkossa toimia työnäytteenä, pilottina ja esimerkkinä käytetyistä työtavoista.

Teknisten termien osalta sanaston rajaaminen kamera- ja valoryhmien ammattisanastoon oli suhteellisen helppoa. Termi-inventaariossa ovat mukana löydettävissä olevat elokuvatuotannossa käytettävien valaisimien, elokuvaalamppujen pystyttämiseen käytettävien jalustojen, valaisuun tarvittavien lisävarusteiden ja lamppujen sähköverkkoon kytkemiseen tarvittavien laitteiden nimitykset sekä kameroiden ja niiden lisävarusteiden nimitykset. Lisäksi mukana on jonkin verran alalla yleisemmin käytössä olevia, selkeästi kuvakerrontaan liittyviä termejä, esimerkiksi kuvakokojen nimitykset sekä valaisutyylejä luonnehtivia termejä. Mukana on myös muutamia elokuva-alan kaikkien osa-alueiden yhteisiä tai elokuva-alan muiden ammattiryhmien ammattikielen termejä, jotka ovat kamera- ja valoryhmien työssä tarpeellisia. Näitä ovat esimerkiksi esitystekniikkaan ja -formaatteihin liittyvät kuvasuhteet, jotka vaikuttavat jo kuvausvaiheessa tehtäviin valintoihin.

2.3 Sanastotyön ja leksikografian teoriasta sekä metodeista

2.3.1 Sanaston tai sanakirjan kokoamisen vaiheet

Tekniikan Sanastokeskuksen mukaan sanastoprojekti aloitetaan suunnitteluvaiheella, jossa päätetään sanaston aihe ja sen rajaus, sanaston laajuus, mukaan otettavat kielet sekä millaisia tietoja termeistä ja käsitteistä on määrä koota ja esittää. Sitten laaditaan aikataulu, joka perustuu alustavaan arvioon työmäärästä. (Tekniikan sanastokeskus.)

Työmenetelmät valitaan asetettujen tavoitteiden mukaan: mitä enemmän sanastolla pyritään vaikuttamaan viestintään, sitä perusteellisemmin käsitteet on analysoitava ja määriteltävä, ja sitä huolellisemmin on myös mietittävä termejä koskevat suositukset. Terminologian teoria tarjoaa tarvittavat välineet käsitteiden ja käsitejärjestelmien tarkasteluun. (Tekniikan sanastokeskus.)

Jo alussa on hyvä miettiä, missä muodossa sanasto myöhemmin otetaan käyttöön ja julkaistaan. Valittu käyttö- ja julkaisutapa vaikuttaa sanaston sisältöön sekä sen käsittely- ja tallennustapaan. On myös hyvä olla yhteydessä sekä sanaston aiheena olevan erikoisalan että terminologiatyön asiantuntijoihin ja pohtia heidän kanssaan, mitä asioita sanaston tulisi sisältää. (Tekniikan sanastokeskus.)

Kun suunnittelutyö on tehty, alkaa ensimmäinen varsinainen sanastotyön vaihe eli termi-inventaario. Se tarkoittaa aiheeseen liittyvän käytössä olevan termistön kartoittamista ja keräämistä. Samalla laaditaan niin sanottu esitermiluettelo tai ensimmäinen sanastoluonnos, jonka pohjalta seuraavassa työvaiheessa valitaan sanastoon tulevat käsitteet ja jäsennetään sanasto asianmukaisiin ryhmiin. Seuraava, suuritöisin vaihe on käsitteiden ja käsitejärjestelmien analysointi. Analyysin yhteydessä tai heti sen jälkeen laaditaan käsitteille määritelmät. Työssä pyritään sovittamaan käsitejärjestelmät ja määritelmät yhteen niin, että lopputulos on sekä helppotajuinen että todellisuutta johdonmukaisesti kuvaava. (Tekniikan sanastokeskus.)

Kun työ on jo lähes valmis, se lähetetään lausuntokierrokselle alan tärkeimmille asiantuntijoille sekä kohderyhmän edustajille. Lausuntokierroksen jälkeen saatu palaute käsitellään huolellisesti ja sanastoon tehdään sen pohjalta tarvittavat muutokset. Ennen kuin sanasto on valmis painettavaksi, tarkistetaan sisältö ja esitystapa ja laaditaan hakemistot, sekä oikoluetaan valmis sanasto. (Tekniikan sanastokeskus.)

2.3.2 Sanastotyön ja leksikografian keskeiset käsitteet

Kieltä, jota kieliyhteisön kaikki jäsenet ymmärtävät kutsutaan yleiskieleksi. Yleiskieli kattaa kieliyhteisön jakaman yhteisen tiedon alueen ja jokapäiväisen viestinnän. Sen ymmärrettävyys johtuu kaikille tutuista sanoista, joiden merkitysvivahteet tarkentuvat ympäröivän tekstin mukaan. (Sanastotyön käsikirja 1989, 11.)

Tietyllä erikoisalalla käytettävää kielimuotoa, jolle ovat ominaisia alakohtaiset erityisilmaisut kutsutaan erikoiskieleksi (Kalliokuusi & Nykänen 1999, 174). Useimmat kielitieteilijät tekevät eron yleiskielen ja erikoiskielen välillä (Bergenholtz 1995, 16). Viestinnän näkökulmasta kumpaakin käytetään aivan erilaisissa tilanteissa. Tällöin erikoiskieli viittaa kieleen, jota asiantuntijat käyttävät puhuessaan omasta erikoisalastaan ja muissa tilanteissa käytetään yleiskieltä. (Bergenholtz 1995, 17.) Tavallisimpia erikoiskieliä ovat eri alojen ammattikielet (Kalliokuusi & Nykänen 1999, 174).

Ammattikieli syntyy, kun erikoisalojen asiantuntijoilla on tarve kielenkäyttömuotoon, joka mahdollistaa yleiskieltä suuremman täsmällisyyden. Ammattikieli on ilmaisua, joka avautuu vain asiantuntijalle. Ammattikielen ja yleiskielen tärkein ero on sanastossa. Toisin kuin yleiskielessä, ammattikielessä erikoisilmaukset eli termit liittyvät tarkasti rajattuihin ja määriteltyihin käsitteisiin, eikä tekstiyhteys vaikuta niiden sisältöön. (Sanastotyön käsikirja 1989, 11.) Ammattikielessä ei ole käyttöä sanoille, jotka voisivat olla monimerkityksisiä tai avoimia useille erilaisille tulkinnoille (Opitz 1983, 59).

Ammattikielen tärkein tehtävä on täyttää alan sisäiset viestintätarpeet. Sujuvan viestinnän edellytys on, että termit merkitsevät kaikille samaa. Tämä tarkoittaa, että ajattelun elementtien eli käsitteiden on oltava kaikille samat. Olennaista on siis käsitteiden vastaavuus. (Sanastotyön käsikirja 1989, 11–12.)

Ammattikieli on nopeasti ja jatkuvasti muuttuvaa ja kehittyvää. Muutos näkyy erityisesti nopeana termistön lisääntymisenä. (Sanastotyön käsikirja 1989, 5.) Hyvä ammattikieli ei eroa yleiskielestä enempää kuin on välttämätöntä. Ammattikielelle on eduksi, jos sen sisältö avautuu myös ulkopuolisille, jolloin viestintä alan ulkopuolisten kanssa helpottuu. Toisaalta ammattikieltä saatetaan myös käyttää osoittamaan kuulumista tiettyyn, tavallisesti sosiaalisesti arvostettuun ryhmään. (Sanastotyön käsikirja 1989, 12.)

Monilla aloilla ammattikielen lisäksi tai sitä korvaamaan on syntynyt ammattislangeja. Ammattislangi ei sovellu asiatyyliseen ilmaisuun, joten sitä voidaan pitää varsinaiseen ammattikieleen verrattuna tyylilliseltä ja sosiaaliselta arvoltaan alempana. (Sanastotyön käsikirja 1989, 12.) Ammattikielen ja ammattislangin tai yleiskielen väliset erot eivät ole stabiileja, vaan yksittäiset sanat voivat esimerkiksi siirtyä kielen kehityksen seurauksena erikois- tai ammattikielistä yleiskieleen.

Leksikografia on toimintaa, jonka tarkoituksena on laatia sanakirjoja (Bergenholtz 1995, 30; Hartmann 1983, 3) sekä määritellä sanoja ja termejä (Béjoint 2000, 6). Leksikografian tavoitteena on kuvailla yhden tai useamman kielen koko sanavarasto tai tietty sanaryhmä niitä parhaiten kuvaavien piirteiden, erityisesti merkityksen, osalta (Hartmann 1983, 4).

Sanakirja on kielen sanavaraston, tietyn sanaryhmän tai erikoisalan sanaston kirjana julkaistu luettelo, jossa luetellaan sanoja aakkosjärjestyksessä sekä kuvaillaan niiden merkityksiä ja esitetään muita tietoja näistä sanoista (Landau 1989, 5; Landau 1989, 23; Sanastotyön käsikirja 1989, 121). Tiedot voivat koskea esimerkiksi sanojen merkitystä, sanaluokkaa, taivutusta, vastineita jollakin toisella kielellä tai etymologiaa. Useimmat sanakirjat ovat deskriptiivisiä. (Sanastotyön käsikirja 1989, 121.) Sanojen määritelmät rajoittuvat yleensä tietoon, joka lukijan on välttämättä saatava voidakseen ymmärtää tuntemattoman sanan (Landau 1989, 5).

Joidenkin mukaan teosta voi pitää sanakirjana vain, jos siinä määritellään sanoja eikä käsitteitä, joihin ne viittaavat (Béjoint 2000, 21). Sanakirjat kuitenkin sisältävät myös tietoa käsitteistä, joita sanat edustavat, koska on mahdoton käsitellä sanoja määrittelemättä samalla sitä, mihin ne viittaavat (Béjoint 2000, 23).

Deskriptiivinen sanakirja kuvaa kieltä ja sanojen käyttöä sellaisena kuin ne kaikkine eri vivahteineen kirjoittamishetkellä ovat. Tavoitteena on tallentaa olemassa oleva käytäntö ja tuoda se kaikkien saataville. Normatiivinen sanakirja antaa ohjeita sanojen merkityksestä ja käytöstä, siitä mitä sanoja tulee käyttää ja miten. (Sanastotyön käsikirja 1989, 121.)

Täysi deskriptiivisyys on mahdotonta, koska sanakirjoja laadittaessa on tehtävä aina valintoja. Toisaalta kaikki sanakirjat ovat jossain määrin normatiivisia, koska sanakirja on teos, jota konsultoidaan, josta sen käyttäjät hakevat vastauksia. Sanakirja ei voi välttyä ehdottamasta kielellistä mallia käyttäjälleen. (Béjoint 2000, 101.)

Erikoiskielten sanakirjat (dictionary of special language, specialised dictionary) keskittyvät erikoiskieleen, joka koostuu termeistä, joita käytetään käsitteiden kuvailuun tietyllä alalla. Erikoiskielten sanakirjoissa käsitellään yleensä termejä, erotuksena yleiskielen sanoille. (Bowker 2003, 154.)

Terminologinen työ, josta käytetään yleisemmin nimitystä sanastotyö, on toimintaa, jossa selvitetään jonkin tietyn ammattikielen termit ja käsitteet, etsitään käsitteiden väliset suhteet, määritellään käsitteet, yhdistetään käsitteet ja termit toisiinsa sekä tallennetaan syntyneet tiedot eri tavoin, esimerkiksi sanastoihin tai termipankkeihin. (Sanastotyön käsikirja 1989, 13.)

Sanastotyötä käytetään työvälineenä terminologiassa. Terminologiaksi tai terminologiaopiksi kutsutaan tieteenalaa, joka tutkii erikoiskielen käsitteitä ja niitä kuvaavia termejä (Kalliokuusi & Nykänen 1999, 174; Sanastotyön käsikirja 1989, 22). Sanastotyön ja terminologian lähtökohta on käsite ja sen analysointi (Sanastotyön käsikirja 1989, 25).

Yleinen terminologian teoria tutkii käsitteitä, niiden välisiä suhteita, käsitejärjestelmiä, määrittelyä, termejä ja termien valintaperusteita. (Sanastotyön käsikirja 1989, 22.) Soveltava terminologia määrittelee, miten oppia käsitteistä ja termeistä sekä niiden suhteista hyödynnetään sanastojen laadinnassa (Sanastotyön käsikirja 1989, 16). Sanastoksi kutsutaan normatiivista sanakirjaa, joka käsittelee yhtä tiettyä ammattikieltä ja sisältää sekä käsitteiden määritelmät että niitä vastaavat termit (Sanastotyön käsikirja 1989, 121.) Sanastotyön keskeisiä käsitteitä ovat tarkoite, käsite, termi ja määritelmä.

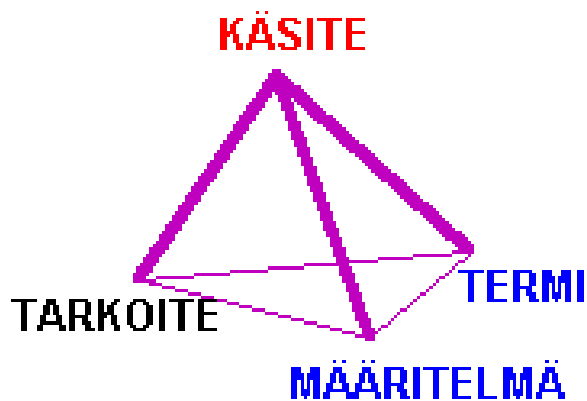
Ympäristömme on täynnä tarkoitteita. Tarkoitteita ovat sekä konkreettiset esineet, eläimet ja ihmiset että abstraktit ominaisuudet, tapahtumat, ilmiöt ja prosessit. Näiden tarkoitteiden luokittelu ja jäsentäminen on luonteenomaista ja välttämätöntä ihmisen ajattelulle. Siksi ihminen muodostaa tarkoitteista mielikuvia, toisin sanoen ajatuskokonaisuuksia eli käsitteitä. (Sanastotyön käsikirja 1989, 24.)

Käsite on tietystä tarkoitteesta tai tarkoitejoukosta ajattelun avulla muodostettu mielikuva (Kalliokuusi & Nykänen 1999, 174; Sanastotyön käsikirja 1989, 25). Käsitteellä on oltava nimi tai symboli, jotta sitä voitaisiin käyttää viestinnässä. Käsitettä edustaa kommunikaatiotilanteessa kielellinen ilmaisu, esimerkiksi termi. (Sanastotyön käsikirja 1989, 24.) Kaikilla käsitteillä ei kuitenkaan välttämättä ole vakiintunutta kielellistä ilmausta. (Kalliokuusi & Nykänen 1999, 174.)

Termi on käsitteen kielellinen tunnus, joka viestinnässä edustaa jotakin tiettyä käsitettä (Sanastotyön käsikirja 1989, 24–25). Se on välttämätön, jotta käsitettä voitaisiin käyttää viestinnässä. Termi voi olla esimerkiksi sana, sanaliitto tai lyhenne

(Kalliokuusi & Nykänen 1999, 180). Termissä voi olla myös muita osia kuin sanoja, kuten kirjaimia tai numeroita (Sanastotyön käsikirja 1989, 70). Termit eivät ole todellisuudesta irrallisia, vaan ne liittyvät kiinteästi kuvaamaansa käsitemaailmaan. Niinpä termit jatkuvasti muuttuvat tai niitä muutetaan uudistuvaa tekniikkaa ja menetelmiä vastaaviksi. (Sanastotyön käsikirja 1989, 5.) Termistöksi kutsutaan tietylle erikoisalalle kuuluvien termien joukkoa (Kalliokuusi & Nykänen 1999, 174). Vastine on tietyn kielen termiä toisessa kielessä vastaava termi tai termimäinen ilmaus (Kalliokuusi & Nykänen 1999, 180).

Tarkoitteen, käsitteen ja termin suhdetta toisiinsa voidaan havainnollistaa muun muassa ns. tetraedrimallin avulla (Sanastotyön käsikirja 1989, 24).

KUVA 1. Tetraedrimalli (Tekniikan sanastokeskus).

Määritelmä on käsitteen kielellinen selitys tai kuvaus (Sanastotyön käsikirja 1989, 25). Terminologian periaatteiden mukaan määritelmän tehtävä on yksilöidä käsite niin, että se eroaa muista käsitteistä, selvittää käsitteen suhteet muihin käsitteisiin sekä luoda säännöt käsitteen käyttöä ja normatiivista sanastotyötä varten (Sanastotyön käsikirja 1989, 41). Tärkeintä on, että määritelmä erottaa käsitteen muista käsitteistä (Laurén, Myking & Picht 1997, Kulosen 2005, 11 mukaan). Termi ja määritelmä ovat käsitteen kielellisinä kuvauksina rinnakkaisia. Määritelmä muotoillaan niin, että se voidaan sijoittaa tekstiin termin sijasta. (Sanastotyön käsikirja 1989, 56.)

Määritelmän lisäksi sanastossa on usein hyvä antaa täydentävää tai muuten hyödyllistä tietoa, kuten esimerkkejä termin käytöstä tai selvittää tärkeimmät määritelmässä käsittelemättä jääneet piirteet. Lisätiedot erotetaan varsinaisesta määritelmästä selkeästi. (Sanastotyön käsikirja 1989, 56.)

Terminologian menetelmien mukaan määritellyistä käsitteistä laaditaan käsitejärjestelmät, joiden avulla voidaan kuvata käsitesuhteita, eli käsitteen suhdetta muihin käsitteisiin (Laurén et al. 1997, Kulonen 2005, 11, mukaan). Käsitejärjestelmäksi kutsutaan käsitteiden ja niiden välisten käsitesuhteiden muodostamaa järjestelmää (Kalliokuusi & Nykänen 1999, 178). Käsitteet liittyvät monin tavoin muihin käsitteisiin ja muodostavat sekä yksinkertaisia että monimutkaisia käsitejärjestelmiä. Käsitejärjestelmien rakenteet ovat aina asiantuntijoiden sopimia ja usein kielestä riippuvaisia. (Sanastotyön käsikirja 1989, 28.) Käsitejärjestelmät perustuvat määritelmille, jotka mahdollistavat käsitteiden erottamisen toisistaan ja selvittävät niiden keskinäiset suhteet (Bergenholtz & Tarp 1995, 10–11).

Käsitteen analysointi terminologiassa perustuu käsitteiden välisten suhteiden eli käsitesuhteiden lisäksi käsitepiirteisiin. Käsitepiirre on sellainen tarkoitteen ominaisuus, joka voidaan havaita tai mitata, tai joka yleisesti hyväksytään tarkoitteeseen kuuluvaksi. Käsitepiirteitä käytetään käsitteiden kuvailemisessa, rajaamisessa ja erottamisessa, käsitteiden erojen ja yhtäläisyyksien vertailussa sekä määritelmien tekemisessä ja termien valinnassa. (Sanastotyön käsikirja 1989, 26.) Terminologiatyön kannalta on myös keskeistä, että käsitteen ala pitää sisällään kaikkien niiden tarkoitteiden joukon, joita käsitteen sisältö luonnehtii (Sanastotyön käsikirja 1989, 28).

2.3.3 Sanastotyön, leksikografian ja erikoiskielten leksikografian vertailua

Erikoiskielten leksikografia on läheisesti yhteydessä sanastotyöhön eli terminologiaoppiin. Aloilla on niin paljon yhteistä, että niiden erottaminen voi olla melko vaikeaa. Asiantuntijat eivät olekaan täysin yksimielisiä siitä, onko kyseessä yksi ainoa oppiala, jonka alaisuuteen sekä leksikografia että terminologiaoppi kuuluvat, vai kaksi läheisesti toisiinsa liittyvää oppialaa. (Bowker 2003, 155.)

Yhtenä tärkeimmistä eroista leksikografian ja terminologiaopin välillä nostetaan yleensä esiin työtavat. Perinteisesti leksikografit käyttävät lähestymistapaa, jossa edetään muodosta merkitykseen siten, että aloitetaan sanasta ja seuraavaksi pyritään määrittelemään kyseessä oleva sana. Sen sijaan terminologit kartoittavat ja kuvailevat tietyn erikoisalan käsitejärjestelmää (käsiterakennetta) ja noudattavat siten lähestymistapaa, jossa ensin tunnistetaan tietty käsite ja sen piirteet, ja sitten todetaan mitä termiä käytetään kyseiseen käsitteeseen viittaamiseksi (Bowker 2003, 155).

Sekä leksikografit että terminologit yhdistelevät usein työssään molempia lähestymistapoja (Bowker 2003, 155). Useimmat erikoiskielten leksikografit pitävät huolellista terminologista työtä edellytyksenä korkeatasoiselle erikoiskielen sanakirjalle, ja tästä syystä katsovat, että terminologiaoppi, tai ainakin jotkut sen osat, on osa heidän työtään (Bergenholtz & Tarp 1995, 11). Vaikka erikoiskielten leksikografia ja terminologiaoppi perinteisesti eroavat lähestymistavoiltaan, aloja voi myös pitää toisiinsa linkittyneinä, koska ne käsittelevät samaa aihepiiriä (Bergenholtz & Tarp 1995, 10).

Toisaalta sanastotyön ja leksikografian teokset lähestyvät aihettaan joskus hyvin erilaisista näkökulmista ja tuovat esiin välillä toisistaan poikkeavia näkemyksiä. Tärkeimmät erot löytyvät sanastotyön ja leksikografian sekä yleisen leksikografian ja erikoiskielten leksikografian väliltä.

Työtapojen ohella suurimpana erona sanastotyön ja leksikografian välillä voidaan pitää työskentelyn lähtökohtaa. Sanastotyössä lähtökohtana on käsite (Sanastotyön käsikirja 1989, 145), kun taas yleiskieltä tutkivassa leksikografiassa sana ja erikoiskielten leksikografiassa termi. Sanastotyössä pyritään löytämään määritelmä tutkimuksen kohteena olevalle käsitteelle, kun taas yleisessä leksikografiassa lähtökohtana on sana, jonka kuvaamaa käsitettä pyritään määrittelemään. (Bergenholtz & Tarp 1995, 10–11.)

Tieteenaloina sekä terminologiaoppi että leksikografia ovat melko epäyhtenäisiä, mikä näkyy erityisesti siitä, että jopa saman oppialan eri teoksissa annetaan merkittävästi toisistaan poikkeavia ohjeita muun muassa sanojen luokittelusta käsitejärjestelmiin, määritelmien laatimisesta, asiantuntijalausuntojen käyttämisestä sekä asiantuntijalausuntojen merkityksestä.

3 TERMI-INVENTAARION LAATIMISPROSESSI

3.1 Sanaston ja sanakirjaprojektin suunnittelusta

Hyvän suunnittelun merkitystä onnistuneelle sanastoprojektille korostetaan lukuisissa lähde-teoksissa. Sanakirjan kokoamisen ensimmäistä työvaihetta kutsutaan joko ennakkotyöksi (Duvå & Laursen 1995, 77) tai suunnitteluvaiheeksi (Landau 1989, 227).

Landaun mukaan jokaisen sanakirjan tekemisessä on kolme vaihetta: suunnittelu, kirjoittaminen ja tuotanto. Suunnitteluun kuuluu yleensä noin kolmasosa projektin kestosta, kirjoittamiseen ainakin puolet ja tuotantoon loput. (Landau 1989, 227.)

Sanakirjan suunnitteluvaiheessa tulee Landaun mukaan selvittää kohderyhmä, jolle sanakirjaa tehdään ja heidän tarpeensa. Lisäksi päätetään sanakirjan koosta eli hakusanojen määrästä, sekä sanakirjan tyyppistä, eli onko kyseessä esimerkiksi lapsille suunnattu sanakirja, opiskelijoille tarkoitettu sanakirja vai jonkin erikoiskielen termistöön keskittyvä sanakirja. On myös tärkeää päättää, millaisen aineiston pohjalta sanakirja on tarkoitus tehdä sekä millainen työryhmä sanakirjan laatimisesta vastaa. Lähteiden määrä ja laatu sekä työryhmän koko vaikuttavat aikataulutukseen, joten projektin aikataulu suunnitellaan valittujen lähteiden ja työryhmän mukaan. (Landau 1989, 227–228.)

Mikäli projekti lähtee liikkeelle tekijän omasta tarpeesta etuna on se, että käyttäjän näkökulma on taattu. Siitä huolimatta on tärkeää laatia projektille raamit, joiden mukaan työssä edetään. Sanakirjan laatiminen aloitetaan selvittämällä teoksen aiottu käyttötarkoitukset ja kohderyhmä. Sitten verrataan aiottuja käyttötarkoituksia analyysiin käyttäjien potentiaalisista vaatimuksista. Projektin voi myös aloittaa käyttäjätutkimuksella, jolla kerätään tietoa siitä, mitä informaatiota sanakirjaan tulisi sisällyttää ja miten tieto olisi parasta esittää. (Duvå & Laursen 1995, 77.)

Käyttäjien tarpeiden tulee olla ensisijainen lähtökohta myös sanastotyössä. Suunnitteluvaiheessa edetään sisällön suunnittelusta aikataulusuunnitteluun ja työmenetelmien valintaan. (Tekniikan sanastokeskus.)

Sisällön suunnitteluun kuuluvat sanaston aiheesta ja sen rajauksesta päättäminen, sanaston laajuudesta päättäminen, kielen valinta sekä päätös siitä, millaisia tietoja termeistä ja käsitteistä on määrä koota ja esittää (Tekniikan sanastokeskus). Aikataulu on syytä suunnitella arvioidun työmäärän perusteella. On huomioitava, että esimerkiksi sanaston lausuntokierrokset asiantuntijoilla vievät aikaa (Tekniikan sanastokeskus). Sanakirjatyössä aikataulutusta on silti huomattavan epätarkkaa (Landau 1989, 229).

Kun sanastoprojektin sisältö- ja aikataulusuunnitelma on valmis, valitaan työmenetelmät asetettujen tavoitteiden mukaan. Mitä enemmän sanaston avulla on tarkoitus vaikuttaa viestintään, sitä perusteellisemmin käsitteet on analysoitava ja määriteltävä ja sitä huolellisemmin on myös harkittava termejä koskevat suositukset. Terminologian teoria tarjoaa tehokkaita työvälineitä käsitteiden ja käsitejärjestelmien tarkastelua varten. (Tekniikan sanastokeskus.)

On syytä miettiä jo suunnitteluvaiheessa, missä muodossa sanasto aikanaan otetaan käyttöön ja julkaistaan, koska ratkaisu vaikuttaa merkittävästi paitsi sisältöön, myös sanaston käsittely- ja tallennustapaan (Tekniikan sanastokeskus).

Sanastoprojekteissa korostetaan, että kyseessä olevan erikoisalan asiantuntijoiden olisi hyvä päättää sanaston sisällöstä, kun taas terminologeja tarvitaan kokoamaan ja muokkaamaan nämä asiat selkeään ja johdonmukaiseen asuun (Tekniikan sanastokeskus).

Suunnitteluvaiheen jälkeen alkaa ensimmäinen varsinainen työvaihe, termi-inventaario eli aiheeseen liittyvän käytössä olevan termistön kartoitus ja keruu. Termi-inventaarion aikana laaditaan joko ns. esitermiluettelo tai ensimmäinen sanastoluonnos, jonka perusteella voidaan valita sanastoon tulevat käsitteet. (Tekniikan sanastokeskus.)

Seuraavaksi käsiteltävänä oleva aihealue (tai -alueet) luokitellaan systemaattisesti ja luokittelun perusteella päätetään, miten lähdemateriaali valitaan. Yksi tapa rajata aihe ja määritellä lähteenä käytettävä aineisto, on noudattaa kirjastojen luokkia. Ennen kuin siirrytään varsinaisten hakusanojen valintaan, laaditaan projektissa käytettävä työohjeisto, jonka tarkoituksena on varmistaa, että sanakirjan sisältö ja lähdeaineiston käsittely on varmasti yhtenäistä. (Duvå & Laursen 1995, 77.)

3.2 Suunnitelman laatiminen termi-inventaariota varten

3.2.1 Aikataulusuunnittelu

Opinnäytetyöprojekti alkoi alustavan aikataulun laatimisella. Aikataulu koski vain sitä osaa sanastoprojektia, jota opinnäytetyö käsittelee, eli termi-inventaariota, sekä projektin analysoimiseen eli varsinaisen opinnäytetyön kirjoittamiseen tarvittavaa aikaa. Aikataulussa oli varattu viikko sanastoprojektin ja koko opinnäytetyön suunnittelua varten.

3.2.2 Sisällön suunnittelu

Suunnitteluvaihe alkoi sanastotyön teoriaan ja menetelmiin alustavasti tutustumalla. Tämä ohjasi ja antoi suuntaviivoja opinnäytetyön ja sanastoprojektin aiheiden rajaukseen. Tällöin täsmentyi alustavasti myös tulevan sanaston kohderyhmä sekä se, millaisia tietoja termeistä ja käsitteistä termi-inventaarion yhteydessä kootaan. Samalla etsittiin tietoa mahdollisista lähdeeteoksista ja alkoi suunnittelu siitä, mitä kaikkea termi-inventaarion lähdeaineistoon eli korpukseseen voisi ottaa mukaan. Näiden seikkojen perusteella arvio työmäärästä tarkentui ja oli mahdollista laatia opinnäytetyöprojektin sekä termi-inventaarion tarkempi aikataulu. Tämä aikataulu lähetettiin myös opinnäytetyön ohjaajalle tarkastettavaksi.

Itse projektin suunnittelu alkoi aiheen rajauksella. Koko elokuva-alan erikoiskielen kattava sanasto olisi ollut opinnäytetyön aiheena liian laaja-alainen ja työläs, joten tutkimuskohteeksi rajattiin vain kamera- ja valoryhmissä käytössä olevat ammattitermit. Samasta syystä täytyi myös luopua ajatuksesta laatia opinnäytetyön tuloksena valmis sanasto ja rajata työ siten, että projektissa edetään vain termi-inventaariovaiheeseen asti.

Seuraava vaihe suunnittelussa oli sanaston laajuudesta päättäminen. Tavoitteena oli saada mukaan termi-inventaarioon kaikki mahdolliset relevantit termit tietämättä edes vielä onko ne käytännössä mahdollista sisällyttää lopulliseen sanastoon. Tästä syystä termi-inventaariossa kerättävien termien lukumäärälle ei haluttu asettaa tarkkaa tavoitetta.

Aluksi tavoitteena oli pitää termi-inventaario yksikielisenä, mutta työn edetessä osoittautui tarkoituksenmukaiseksi sekä käytettävyyden kannalta että lähdeaineiston suosituksesta mainita mahdollisuuksien mukaan myös termien englanninkieliset vastineet.

Suunnitteluvaiheessa hahmoteltiin myös peruseriaatteet siitä, millaisia tietoja termeistä ja käsitteistä on määrä koota ja esittää. Jokaisesta termistä päätettiin pyrkiä kartoittamaan sen kuvaaman käsitteen ominaisuudet ja käyttö elokuvatyössä, termin käyttöyhteydet ja asema ammatillisessa kielenkäytössä, sen synonyymit ja muut termiin läheisesti liittyvät termit sekä mahdollisesti myös muita tarpeelliseksi katsottuja tietoja.

3.3 Korpuksen kokoaminen ja kerättyyn lähdeaineistoon tutustuminen

3.3.1 Korpuksen valinnasta ja valintakriteereistä

Potentiaalisten lähdeosteosten etsintä alkoi rinnakkain sisältö- ja aikataulusuunnittelun kanssa. Arvokasta apua tässä työssä antoi Aralis-kirjaston informaattikko Leena Rantamäki, joka auttoi etsimään lähdeosteoksia, jotka soveltuisivat käytettäväksi termi-inventaariossa korpuksena eli termien lähteinä.

Parhaana voidaan pitää sellaista korpusta, joka koostuu valikoimasta alalle tyypillisiä tekstejä, jotka tekijän tietojen mukaan kattavat tietyn erikoiskielen sanaston (Bergenholtz 1995, 94). Sanastotyön käsikirjan mukaan lähdeaineisto kannattaa valita mahdollisimman monipuoliseksi. Se voi sisältää viranomaisasiakirjoja, lakitekstejä ja muuta auktorisoitua aineistoa, tiedeyhteisön hyväksymää aineistoa, kuten oppikirjoja, opinnäytetöitä, ammattilehtiä ja alan sanastoja, ajankohtaista aineistoa kuten esitteitä, käyttöohjeita tai mainoksia, sekä suullisia lähteitä. (Sanastotyön käsikirja 1989, 142–143.)

Korpuksen monipuolisuuden varmistamiseksi pyrkimyksenä oli, että se sisältäisi ainakin seuraavanlaista materiaalia:

- elokuva-alan kirjojen liitteenä löytyvät sanastot
- elokuva-alan kirjallisuudessa käytetty termistö ja termien selitykset
- elokuva-alan sanastot, kotimainen ja ulkomaiset
- elokuvatuotantojen kalustolistat
- elokuva-alan ammattilaisten haastattelut ja kommentit.

Osa tavoittelemastani aineistosta oli helposti saatavilla esimerkiksi helsinkiläisten korkeakoulujen kirjastoissa, osa osoittautui vaikeaksi tai lähes mahdottomaksi hankkia. Projektin tavoitteista johtuen lähteiden relevanssissa myös oli eroja, joiden perusteella päädyttiin painottamaan sanastoja ja kalustolistoja muuta aineistoa enemmän. Koska yksi tärkeimpiä tavoitteita oli päivittää edellistä alan sanastosta laadittua teosta, korjata sen virheitä ja paikata siinä havaittuja puutteita, tuntui tärkeältä sisällyttää lähteisiin kaikki saatavilla olevat elokuva-alan sanastot.

Elokuvakaluston vuokrauslistat osoittautuivat tärkeäksi termien lähteeksi, koska tavoitteena oli painottaa sanastossa käytännön työssä esiintyviä ammattikielen termejä. Koska alan puhekielisten ilmaisujen ja ammattislangin dokumentointia pidettiin myös tärkeänä, päätettiin turvautua introspektiivisiin menetelmiin tilanteissa, joissa kirjoitetuista lähteistä ei löydy tarpeeksi tietoa, sekä työn edetessä tarkistuttaa ratkaisuja asiantuntijoilla.

Korpuksen valintaa voi lähestyä monella eri tavalla (Duvå & Laursen 1995, 77). Empiirinen tutkimusaineisto voidaan jakaa introspektiivisiin menetelmiin, olemassa oleviin teoksiin ja muihin teksteihin (Bergenholtz 1995, 90). Introspektiivistä eli sanaston tekijän oman tietämyksen varaan perustuvaa lähdemateriaalin kokoamista ei tulisi koskaan käyttää ainoana materiaalin keräämisen metodina (Bergenholtz 1995, 92). Yksi vaihtoehto on multispektiivisyys, eli termien tarkistuttaminen asiantuntijoilla ja täydentäminen ekspertejä haastatteleamalla (Bergenholtz 1995, 92).

3.3.2 Käytettävyyden, kohderyhmän ja käyttötarkoituksen huomioiminen lähdeaineiston valinnassa

Jotta lähdeaineisto kattaisi mahdollisimman hyvin ajankohtaisen käytännön työssä käytettävän ammattisanaston, oli järkevää painottaa kalustonvuokrauslistoja lähteinä. Koska kalustonvuokrauslistat ovat yleensä kuvaajien ja valaisijoiden itsensä kirjoittamia, muille alan ammattilaisille kuten kamera-assistenteille ja valomiehille ja vuokraamojen henkilökunnalle suunnattuja käytännön viestintätarkoituksiin kirjoitettuja tekstejä, on syytä uskoa, että termien yleinen ymmärrettävyys ja yksiselitteisyys on niissä erityisen korostunutta. Kalustonvuokrauslistoja tutkimalla on mahdollista koota edustava valikoima ajankohtaista, tarkkaa ja käytössä olevaa alan erikoissanastoa. Jotta lähteiden joukossa olisi edustettuna myös toisenlaista ammattilaisten keskinäisessä kommunikaatiossa käytettyä kieltä, lähdeaineistoon otettiin mukaan myös joitakin kuvaajille suunnattuja ammattilehtiä.

Ammattilaisten käytännön työssään ja keskinäisessä kommunikaatiossaan käyttämään nykysanastoon keskittyminen palvelee parhaiten sanaston kohderyhmää ja käyttötarkoitusta, eli tämän työn tavoitteita. Asiantuntijan silmissä sanaston on kuvastettava todellisuutta ollakseen uskottava. Puoliammattilaisen kuten opiskelijan näkökulmasta sanaston on kuvastettava alan käytännön todellisuutta, jotta siitä löytyisi työssä ja opiskelussa tarvittavaa ajantasaista ja todenmukaista tietoa. Sellaisten elokuva-alan kanssa tiiviisti tekemisissä olevien mutta kuitenkin alan ulkopuolisten toimijoiden, kuten elokuvatoimittajien tai kääntäjien, on tärkeää voida ymmärtää sitä kieltä, mitä ammattilaiset käyttävät puhuessaan tai kirjoittaessaan työstään, jotta he voisivat totuudenmukaisesti välittää tätä tietoa eteenpäin tai kääntää alan ammattisanastoa sisältävää materiaalia. Alan ulkopuolisen lukijan näkökulmasta on asiallista, että hän saa sanaston avulla todellista ja käyttökelpoista tietoa, mikäli hän haluaa perehtyä paremmin elokuva-alaan.

Koska sanaston on oltava mahdollisimman monipuolinen käyttömahdollisuuksiltaan, on perusteltua ottaa mukaan myös sellaista termistöä, jota käytetään elokuva-alan oppikirjoissa ja tutkimuksessa. Tällaiseen sanastoon myös kamera- ja valoryhmien ammattilaiset voivat turvautua halutessaan kommunikoida ammattiinsa liittyvistä asioista alan ulkopuolisten kanssa tai

virallisemmissa yhteyksissä. Tästä syystä korpukseen on tarpeen ottaa mukaan myös elokuvasta ja erityisesti kuvaamisesta tai valosta kertovia teoreettisia teoksia, alan oppikirjoja sekä aiemmin laadittuja alan sanastoja.

3.4 Termien keruu lähdeaineistosta

Kun lähdeaineisto on saatu kerättyä, aloitetaan varsinainen sanastotyö keräämällä korpuksesta esitermejä eli sanoja, jotka saattavat olla termejä. Kerättävien termien lukumäärää ei tässä vaiheessa rajoiteta, vaan termien määrä voi olla jopa kymmenen kertaa sanaston lopullista laajuutta suurempi. (Sanastotyön käsikirja 1989, 145.) Tämä merkitsee käytännössä valtavaa määrää nöyrää jäljentämistyötä. Landaun mukaan leksikografiassa on todellakin kyse sanakirjojen *kirjoittamisesta*, eikä kirjoittamistyötä voi kiirehtiä (Landau 1989, 229).

Käytettävään aineistoon tulee tutustua tarkasti ja jäljentää sieltä kaikki, mitä voidaan epäillä termiksi. Koska termi-inventaarion aiheeksi oli rajattu kamera- ja valoryhmien erikoistermistö, aineistosta pyrittiin jo tässä vaiheessa erottelemaan vain tämän rajauksen mukaiset termit. Jotta sanaston kannalta tarpeellista materiaalia ei tulisi vahingossa rajattua ulos, termien valikointi ei voi aluksi olla kovin tiukkaa.

Alkuvaiheen sanastoluonnokseen otettiin mukaan myös termien määritelmiä, silloin kun niitä oli saatavilla. Koska lähteiden joukossa oli paljon sellaista aineistoa, jossa termejä ei oltu määritelty, määritelmiä saatiin kirjattua vain pienelle osalle termeistä. Sanastotyössä määrittelyvaihe on termien valikoinnista täysin erillinen, oma työvaiheensa, joten projektin ollessa vasta termi-inventaarivaiheessa ei sanastoluonnoksen ole vielä tarkoitus sisältää termien määritelmiä (Sanastotyön käsikirja 1989, 148). Tässä työvaiheessa käytiin läpi kaikki dokumentit, joista korpus koostuu ja potentiaaliset termit tunnistettiin teksteistä. Tätä vaihetta voidaan nimittää korpuksen tutkimukseksi (scanning). (Bowker 2003, 162.)

Paperille painetun korpusaineiston kanssa työskennellessä tämä työvaihe on tehtävä käsin (Bowker 2003, 162). Käytännössä se tarkoittaa, että korpukseen valitut kirjat, lehdet ja muut dokumentit luetaan huolellisesti läpi, ja aina kun tekstissä tulee vastaan potentiaalinen termi, se kirjoitetaan muistiin

tekstinkäsittelyohjelmaan. Mikäli termistä on kerättävissä tekstistä lisätietoja käyttöyhteyksistä, määritelmästä tai sanonnoista, joissa termi esiintyy, myös nämä kirjoitetaan muistiin termin yhteyteen.

Kohderyhmän ja käyttötarkoituksen merkitys on tärkeää pitää mielessä myös tässä työvaiheessa. Landaun mukaan hyvässä sanakirjassa käytettävyys on etusijalla (Landau 1989, 240). Näin ollen, vaikka tieto sanojen etymologiasta tai ilmiöiden historiasta olisi kiinnostavaa, ei näitä lisätietoja kirjoitettu muistiin termien yhteyteen, koska ajateltiin käyttäjien hyötyvän enemmän tiiviistä ja selkeistä määritelmistä, joista on karsittu ylimääräinen pois.

Kohderyhmä otettiin huomioon myös siten, että termien englanninkieliset vastineet kirjoitettiin muistiin aina kun niitä löytyi, koska niiden uskottiin hyödyttävän erityisesti kääntäjiä, festivaalien henkilökuntaa sekä elokuvien maahantuonnissa ja levityksessä työskenteleviä, jotka joutuvat etsimään tietoa englanninkielisistä lähteistä ja tuottamaan sen pohjalta suomenkielistä materiaalia toimittajille ja yleisölle. Termilista sisältää myös sellaisia jälkityövaiheeseen liittyviä termejä, joille kuvaajilla ja heidän assistenteillaan saattaa olla käyttöä jo kuvausvaiheessa. Tarve jälkityöhön liittyvän sanaston hallinnalle on viime aikoina kasvanut, kun uuden digitaalisen kamerakaluston – kuten Redin ja Canonin 7D-kameran – yleistyessä kuvaajat joutuvat jo kuvausvaiheessa yhä enemmän ottamaan huomioon myöhempää jälkityövaihetta.

Niissä tapauksissa, joissa eri lähteistä löytyi ristiriitaista tietoa, muistiin kirjoitettiin useimmiten kaikki, myös keskenään ristiriitaiset tiedot, myöhempää määritelmien editointivaihetta varten. Vain niissä harvoissa tapauksissa, joissa tutkijalle oli selvää, että jokin tieto oli vanhentunutta, virheellistä tai irrelevanttia tämän projektin kannalta, se saatettiin jättää pois. Esimerkiksi sähkötekniikan termien osalta tehtiin jonkin verran rajausta, eikä mukaan otettu harvinaisimpia ja teknisimpiä termejä. Muutamat ammatikseen valoryhmissä, kuvaajina tai kamera-assistentteina toimivat kollegat ovat lupautuneet tarkistamaan sanalistan, ja täydentämään sitä, mikäli joukosta puuttuu oleellisia termejä.

Termien kerääjältä vaaditaan kärsivällisyyttä ja kykyä pitkäjänteiseen työskentelyyn, koska tämä työvaihe on työläs ja aikaavievä. Sanalistan valintaan voi kulua jopa huomattava osa koko projektille varatusta ajasta – Landaun mukaan kuitenkin yleisintä on, että termien valintaan kuluu noin 20–25 prosenttia kaikesta projektiin käytetystä ajasta (Landau 1989, 238).

Termien poimiminen tekstistä on erityisen hidasta, kun lähteenä on lehtiartikkeleita tai tietokirjoja, koska termit ovat niissä siroteltuina suurten yleiskielellä kirjoitettujen tekstimassojen keskelle, ja termien määritelmät tai muut lisätiedot voivat olla hajallaan usean kappaleen tai jopa usean sivun alueella. Sen sijaan sanastojen ja kalustonvuokrauslistojen läpikäyminen on nopeampaa, sillä niissä termit on jo valmiiksi nostettu esiin ja määritelmät ovat joko selkeästi termien yhteydessä, kuten sanastoissa, tai ne puuttuvat kokonaan, kuten kalustonvuokrauslistoissa.

3.5 Työtapojen valinta

Jo melko varhaisessa vaiheessa oli selvää, ettei tässä projektissa voida täysin uskollisesti noudattaa sanastotyön metodeja, koska tavoitteena oli deskriptiivinen sanakirja eikä normatiivinen sanasto. Toinen syy puhtasoppisen terminologisen lähestymistavan hylkäämiselle oli se, että valmiin teoksen halutaan antavan määritelmistä enemmän tietoa termien käytöstä kuin tiukasti terminologian menetelmien mukaan laaditut määritelmät voivat tarjota (Ayto 1983, 98).

Sanastotyössä on kuitenkin useita sellaisia työtapoja (esimerkiksi työjärjestys), joiden noudattaminen soveltui tämän projektin tarpeisiin erinomaisesti. Nykyisin sanakirjojen laadinnassa onkin yleistä, että leksikografian ja erikoisleksikografian sekä terminologian menetelmiä sovelletaan samassa projektissa ja jopa samanaikaisesti (Bowker 2003, 155).

Toisaalta täydellinen deskriptiivisyys ei ole mahdollista sanakirjan kokoamisessa, sen enempiä kuin täydellinen normatiivisuuskaan (Béjoint 2000, 101). Alkuvaiheessa ei voida vielä tehdä sanojen käyttöyhteyksistä annettavia esimerkkejä koskevia valintoja, mikäli pyritään deskriptiiviseen lopputulokseen. Mikäli termi-inventaarion yhteydessä poimitaan muistiin myös esimerkkejä termien käyttöyhteyksistä, sanakirjan laatija

joutuu myöhemmin pohtimaan, asettaako esimerkkien antaminen sanakirjan deskriptiivisyyden vaakalaudalle. Toisaalta tämä ongelma ei tässä työssä ole keskeinen, koska deskriptiivisyyttäkin tärkeämpänä tavoitteena oli käytettävyys.

Aitouden ja luotettavuuden tähden päätettiin ottaa mukaan myös mahdollisimman kattava otos ilmaisuja puhekielestä ja ammattislangista sekä lainasanoja ja anglismeja, jotka myös auttavat välttämään sanaston todellisuudesta vieraantumisen riskiä.

Sanaston käytettävyyden lisäämiseksi päätettiin myös ottaa mukaan termien englanninkieliset käännösvastineet, mikä palvelee sanaston käyttäjiä, erityisesti mikäli kohderyhmään halutaan sisällyttää myös kääntäjät ja tutkijat (Tarp 1995, 28). Koska aihe on melko tiukasti rajattu, oli mahdollista ottaa yhdeksi lähtökohdaksi ns. maksimaalinen termien valintaperuste, jossa tavoitteena on, että sanakirja kattaa kaikki aihepiiriin kuuluvat termit. Tätä tavoitetta on mahdotonta saavuttaa täydellisesti, mutta lähtökohtana työlle se määrittää osaltaan termien valintaa ja työprosessia. Muita tärkeitä lähtökohtia projektissa ovat ajankohtaisuus, käyttökielen pitäminen pääosassa ja alan teoreettisessa kirjallisuudessa esiintyvien termien jääminen sivurooliin. Projektin luonteesta ja tavoitteista sekä alan aiempien sanastojen puutteista johtuen työssä korostuivat introspektiivisyyden ja asiantuntijalausuntojen merkitys lähteinä.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

4.1 Termi-inventaarion ja sen laatimisprosessin onnistuminen

Projektin tuloksena saatiin aikaan alustava termi-inventaario elokuva-alan kamera- ja valoryhmissä vuonna 2010 käytössä olevasta sanastosta, mikä oli alusta alkaen työn keskeinen tavoite. Termi-inventaariota seuraavat työvaiheet, kuten lopulliseen sanastoon tulevien termien valinta esitermiluettelosta, käsitejärjestelmäkaavioiden laatiminen ja termien määrittely, vaativat onnistuakseen yhteistyötä eri tahojen kanssa: asiantuntijalausuntoja, ammattiterminologin apua tai mahdollisesti jopa laajemman sanastotyöryhmän kokoamista.

Termilistastaan on tähän mennessä saatu koottua jo paljon sellaista termistöä, jota ei aiemmissa alan sanastoissa ole ollut mukana. Kalustovuokrauslistojen ja introspektiivisten menetelmien käyttäminen lähteinä sekä puhekielisten ilmaisujen ja ammattislangin mukaan ottaminen osoittautuivat siis hyviksi ratkaisuuksi.

Saadun palautteen perusteella näyttää ilmeiseltä, että projektilla on mahdollisuus kiinnittää elokuva-alalla toimivien keskuudessa huomiota ammattikielen asemaan ja merkitykseen alan viestinnässä sekä ammattilaisten välisessä kommunikaatiossa. Vaikka tarkoitus ei ole edetä normatiivisen sanaston laatimiseen, jossa annettaisiin ohjeita ja suosituksia termien valinnasta ja oikeasta käytöstä, on silti hyvä tuoda esiin ammattisanaston merkitys ja asema osana sujuvaa kommunikaatiota ja sen merkitys jokaisen ammattilaisen välttämättömänä työkaluna, joka auttaa elokuva-alalla toimivia tekemään yhä parempaa yhteistyötä ja siten yhä parempia elokuvia.

Tämän opinnäytetyön ja siihen liittyvän termi-inventaarion tekeminen osoittautuivat opettavaiseksi prosessiksi, sillä sen puitteissa oli mahdollista ottaa haltuun sanastotyön ja leksikografian perusteet. Samalla kävi selväksi, mitä työvaiheita ja lisätoimenpiteitä projektin jatkaminen edellyttää. Riippuen siitä, millaiseen lopputulokseen jatkossa halutaan pyrkiä, projektia voidaan jatkaa joko syventämällä ja laajentamalla termi-inventaariota tai etenemällä suoraan esitermiluettelon laatimiseen.

Vaikka lopullisena tavoitteena on maksimaalisen lähestymistavan mukaan koottu sanasto, tämänhetkisellä termilistalla olevat termit on valittu minimoivan lähestymistavan mukaan, eli pitäen huolta siitä, että ainakin tärkeimmät hakusanat ovat mukana (Bergenholtz 1995, 102). Termiluetteloa saattaakin vielä olla tarpeen täydentää, etenkin jos tavoitteena on maksimoiva alan termien kattaminen. Termilistan täydentämisen seurauksena mahdollisesti myöhemmin laadittavasta sanastosta tulisi kattavampi ja siten käyttökelpoisempi ja korkeatasoisempi.

Vaikka tämän työn tavoitteet ovat olleet lähinnä laadulliset, on selvää että myös hakusanojen määrään kannattaa panostaa, sillä se heijastuu myös laatuun. Mahdollisimman suuri hakusanojen määrä mahdollistaa sanakirjan parhaan mahdollisen käytettävyyden eri tilanteissa (Tarp 1995, 71). Lisäksi kun ala on pieni, pyritään sitä käsittelevään sanakirjaan saamaan suurin osa kyseisen erikoiskielen

sanastosta (Tarp 1995, 59). Pienillä kielialueilla ja pienillä aloilla termistön suurimman osan mukaan ottaminen voi olla perusteltua myös siksi, että vaihtoehtona saattaisi olla se, ettei alalta saada laadittua lainkaan sanakirjaa (Tarp 1995, 59).

Mikäli tämän opinnäytetyön yhteydessä laadittu termi-inventaario myöhemmin toimii osana laajempaa sanastoprojektia, projektin jatkuminen tulee mittaamaan, kuinka hyvin tämä ensimmäinen työvaihe on tehty, sekä osoittamaan, täyttikö nyt tehty termi-inventaario tarkoituksensa.

4.2 Projektin arviointi

Uudelle elokuva-alan termistöä kartoittavalle sanastolle näyttää olevan tarvetta ja käyttöä. Elokuva-alalla erilaisissa työtehtävissä työskentelevät ovat suhtautuneet projektiin kannustavasti ja erittäin kiinnostuneesti. Kiinnostuksensa ovat osoittaneet kuvaajakollegat ja muut teknisissä tehtävissä toimivat elokuva-alan ammattilaiset, alan tutkijat, elokuvafestivaalien järjestäjät, alan opettajat, elokuvien levittäjät ja maahantuojat, kääntäjät, opiskelijat sekä tuottajat ja muut rahoituksen parissa työskentelevät.

Eri elokuva-alan toimijoiden kanssa käytyjen keskustelujen perusteella sanastoprojektin kohderyhmä tarkentui. Sen myötä on mahdollista tehdä perustellumpia päätöksiä tulevan sanaston sisällön ja sen laatimisessa käytettävien työmenetelmien suhteen. Palaute osoitti myös sen, että projektia kannattaa jatkaa.

Eniten ongelmia projektissa aiheutti aikataulussa pysyminen. On lohdullista tietää, että projektien aikataulutusta aiheuttaa ongelmia myös ammattileksikografeille, ja aikataulutusta pidetään ylivoimaisesti vaikeimpana sanakirjan suunnittelun vaiheena (Landau 1989, 230). Termien poimiminen käsin kirjallisen aineiston joukosta osoittautui yllättävän aikaavieväksi, ja sanakirjan tai sanaston kokoaminen työlääksi, tarkaksi ja monivaiheiseksi prosessiksi. Ongelmaksi osoittautui myös se, kuinka vaikeaa oli löytää korpukseen sopivaa materiaalia. Olemassa olevien alan suomenkielisten sanastojen vähäinen määrä ja puutteet vaikeuttivat työtä merkittävästi ja muutenkin suomenkielisen lähdeaineiston huono saatavuus vaikeutti termien etsintää.

Projektia hidasti myös täysin itse projektista riippumaton, mutta suuresti projektiin vaikuttanut vastoinkäyminen. Koko sanastoprojekti ja opinnäytetyön teko oli hetken vaakalaudalla, kun työn tekemisessä käytetyn kannettavan tietokoneen prosessori vahingoittui. Lopulta kone saatiin toimintakuntoon viikossa.

4.3 Opinnäytetyöprosessin opetuksia

Mikäli saisin mahdollisuuden aloittaa alusta oman opinnäytetyöprojektini tai neuvoo jotakuta toista, jonka opinnäytetyön aiheena on jonkin erikoiskielen sanastotyö, kiinnittäisin erityistä huomiota työjärjestykseen ja aikatauluun. Sekä työjärjestyksen että aikataulun selkiyttämisessä olisi apua työn pilkkomisesta pienempiin osiin, mutta toisaalta kyky hahmottaa työprosessista pienet kokonaisuudet vaatii prosessin tuntemusta, joka syntyy vain sanastotyötä tekemällä. Työ kannattaa aloittaa perehtymällä ensin syvällisesti sanastotyön ja leksikografian oppaisiin ja niissä esiteltäviin vaihtoehtoisii työmenetelmiin.

Myös aikatauluttamisessa olisi ollut parantamisen varaa. Olisi myös ollut hyvä perehtyä sanastotyön ja leksikografian teoreettiseen kirjallisuuteen jo projektin varhaisemmassa vaiheessa ja varata valmistautumiseen enemmän aikaa. Lisäksi olisi pitänyt varata enemmän aikaa termien keräämiseen sekä opinnäytetyön kirjallisen osan kirjoittamiseen.

Ajankäytön suunnittelussa olisi auttanut, jos olisin heti aluksi uskaltanut rajata aiheen tarpeeksi tiukasti. Koska en projektia aloittaessani vielä tiennyt, kuinka hidasta ja suuritöistä sanastotyön tekeminen on, osoittautuivat alun tavoitteet työn edetessä liian laaja-alaisiksi. Suunnitteluvaiheen jo alettua rajasin ensin aiheen koskemaan ainoastaan kamera- ja valoryhmien käyttämää sanastoa ja pian sen jälkeen tarkensin projektin tavoitteeksi termi-inventaarion tekemisen, mikä osoittautui toimivaksi ratkaisuksi.

4.4 Jatkoimenpiteet

Projektin jatkaminen on sekä mahdollista että myös suotavaa. Jotta tulevan sanaston kattavuus ja laatu saataisiin varmistettua, uskon että termi-inventaariota tulisi vielä syventää. Mikäli päädyn jatkamaan projektia täydentämällä termilistaa ja termien määritelmiä, olisi ennen termi-inventaarion syventävää vaihetta hyvä pyytää kommentteja ja arvioita tämänhetkisestä termilistasta useammalta asiantuntijalta. Heiltä voisi saada hyödyllisiä huomioita siitä, mitkä osa-alueet termistössä tällä hetkellä on mahdollisesti laiminlyöty, ja mitkä taas ehkä ovat jo painottumassa liikaakin, sekä tietysti määritelmien puutteista ja asiavirheistä. Näiden kommenttien pohjalta työn jatkuessa olisi mahdollista keskittyä paremmin erityisesti niihin asioihin, joita ammattilaiset sanastolta kaipaavat ja siten varmistaa, että käytettävyyden ja kohderyhmän näkökulma on työssä koko ajan esillä.

Korpusta olisi mielestäni hyvä laajentaa ennen kuin työ termilistan parissa jatkuu. Uskon, että nykyisten lähteiden lisäksi mukaan kannattaisi ottaa myös englanninkielisiä elokuva-alan sanastoja, laajempi valikoima alan oppikirjoja sekä tietokirjoja, alan laitteiden kuten kameroiden ja muun kaluston käyttöoppaita, laajempi valikoima eri henkilöiden erilaisia tuotantoja varten kirjoittamia kalustonvuokrauslistoja, enemmän ja tuoreita alan ammattilehtiä (mahdollisesti kuvaajille suunnattujen lehtien lisäksi myös viihteellisempiä lehtiä kuten *Empire* tai *Episodi*, teoreettisempia elokuvalehtiä kuten *Cahiers du Cinema* tai *Film Comment* sekä teolliseen ja liiketoiminnalliseen näkökulmaan paneutuvia julkaisuja kuten *Variety* tai *Screen Daily*) sekä mahdollisesti myös alan nettisivustoja ja niiltä löytyviä keskustelupalstoja (kuten esimerkiksi www.cinematography.com tai www.digivideo.fi). Kun termi-inventaarion syventävä vaihe on saatu valmiiksi, tulee ennen termien määrittelemisen aloittamista päättää, mitä työmenetelmiä projektin jatkamisessa noudatetaan.

Mikäli tähdätään koko alan kattavan sanaston laadintaan, täytyy sanastotyössä kartoittaa kamera- ja valoryhmien käytössä olevan termistön lisäksi myös muiden elokuvan osa-alueiden termistöä. Tämä tarkoittaa, että myös ääniryhmän, tuotannon, ohjauksen, lavastuksen, puvustuksen, maskeerauksen, tuotannon, käsikirjoittamisen, jälkitöiden, levityksen, maahantuonnin, elokuvateatteritoiminnan ja elokuvafestivaali-

toiminnan ammattisanaston parissa tehdään samanlainen taustatyö. Uskon, että näissä työvaiheissa olisi parasta turvautua ulkopuoliseen apuun, mieluiten niin että jokaisen osa-alueen sanaston kokoamisesta vastaisi kyseisen erikoisalueen asiantuntija.

Projektin jatkaminen vaatii tietysti sanastotyön ja leksikografian tuntemuksen syventämistä entisestään. Tämän seurauksena olisi myös helpompi määritellä sanastoprojektin tavoitteet ja metodit sekä tehdä yhä perustellumpia ja siten varmasti tarkoituksenmukaisempia omaan työhön liittyviä valintoja. Työskentelyn muuttuessa yhä sujuvammaksi se muuttuisi myös ripeämmäksi.

Tämä opinnäytetyö on osoittanut, että elokuva-alan toimijat ovat kiinnostuneita alan termistöä käsittelevästä suomenkielisestä sanastosta, ja että elokuva-alan sanastotyön alueella on paljon tehtävää. Näin ollen uskon, että opinnäytetyöni yhteydessä aloittamaani sanastoprojektia on tavalla tai toisella syytä jatkaa.

LÄHTEET

- Ayto, J. R. 1983. On specifying meaning. Teoksessa Hartmann, R. R. K. (toim.) 1983. Lexicography: Principles and Practice. London: Academic Press.
- Béjoint, Henri. 2000. Modern Lexicography: An Introduction. Oxford: Oxford University Press.
- Bergenholtz, Henning 1995. Lemma selection. Teoksessa Bergenholtz, Henning & Tarp, Sven (toim.) 1995. Manual of Specialised Lexicography: the Preparation of Specialised Dictionaries. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Bergenholtz, Henning 1995. Material for the dictionary. Teoksessa Bergenholtz, Henning & Tarp, Sven. (toim.) 1995. Manual of Specialised Lexicography: the Preparation of Specialised Dictionaries. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Bergenholtz, Henning 1995. Specialised Lexicography. Teoksessa Bergenholtz, Henning & Tarp, Sven (toim.) 1995. Manual of Specialised Lexicography: the Preparation of Specialised Dictionaries. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Bergenholtz, Henning & Tarp, Sven 1995. Specialised Lexicography versus Terminology and Terminography. Teoksessa Bergenholtz, Henning & Tarp, Sven (toim.) 1995. Manual of Specialised Lexicography: the Preparation of Specialised Dictionaries. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Bowker, Lynne 2003. Specialized lexicography and specialized dictionaries. Teoksessa Van Sterkenburg, Piet (toim.) 2003. A Practical Guide to Lexicography. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Duvå, Grete & Laursen, Anna-Lise 1995. User survey. Teoksessa Bergenholtz, Henning & Tarp, Sven (toim.) 1995. Manual of Specialised Lexicography: the Preparation of Specialised Dictionaries. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- Heikkilä, Jaana. 2004. Kuka kirjoittaisi suomalaisen elokuvan historian?
[verkkodokumentti] Julkaisija: Tampereen kansainvälisten lyhytelokuvajuhlien
2004 festivaalilehden verkkoversio Festival News.
<<http://www.uta.fi/festnews/fn2004/torstai/8888.html>> (luettu 1.5.2010).
- Kalliokuusi, Virpi & Nykänen, Olli 1999. Sanastotyön sanastoa. Teoksessa
Toimikunnista termitalkoisiin – 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta.
Helsinki: Tekniikan sanastokeskus.
- Kulonen, Lauri. 2005. Kiinteistöturvallisuuden sanastohanke: termi-inventaario. Espoo:
Laurea ammattikorkeakoulu.
- Landau, Sidney I. 1989. Dictionaries: the Art and Craft of Lexicography. Cambridge:
Cambridge University Press.
- Max Juntunen1. Lapin yliopisto, Taiteiden tiedekunta, Max Juntusen kotisivu.
<http://www.medialappi.net/wiki/index.php?title=Max_Juntunen> (luettu 14.4.2010).
- Max Juntunen2. Elonet, suomalaisen elokuvan tietokanta. Henkilöhaku nimellä Max
Juntunen. <<http://www.elonet.fi/name/hemufo/>> (luettu 14.4.2010).
- Opitz, K. 1983. On dictionaries for special registers. Teoksessa Hartmann, R. R. K.
(toim.) 1983. Lexicography: Principles and Practice. London: Academic Press.
- Sanastojen laatimisesta. toim. Tekniikan Sanastokeskus TSK ry. [verkkodokumentti]
<http://www.tsk.fi/tsk/sanastojen_laatimisesta-9.html> (luettu 1.3.2010).
- Tarp, Sven 1995. Dictionaries of science and technology. Teoksessa Bergenholtz,
Henning & Tarp, Sven (toim.) 1995. Manual of Specialised Lexicography: the
Preparation of Specialised Dictionaries. Amsterdam/ Philadelphia: John
Benjamins Publishing Company.
- Tarp, Sven 1995. Specialised dictionary functions. Teoksessa Bergenholtz, Henning & Tarp,
Sven (toim.) 1995. Manual of Specialised Lexicography: the Preparation of
Specialised Dictionaries. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing

Company.

Tarp, Sven 1995. Multi-field, single-field and sub-field dictionaries. Teoksessa Bergenholtz, Henning & Tarp, Sven (toim.) 1995. Manual of Specialised Lexicography: the Preparation of Specialised Dictionaries. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Tekniikan sanastokeskus (toim.) 1989. Sanastotyön käsikirja: soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät. (SFS-käsikirja 50.) Helsinki: Suomen standardoimisliitto.

Toiviainen, Sakari. Lyhyt suomalaisen elokuvan historia. [verkkodokumentti] Kansallinen audiovisuaalinen arkisto ja Elävän kuvan museo.
<<http://www.kava.fi/elavan-kuvan-museo/arkiston-aarteet/suomalaisen-elokuvan-historiaa>> (luettu 1.5.2010).

Työ- ja elinkeinoministeriö. Katsaus audiovisuaalisen alan ammasteista Ammattinetissä.
<http://www.ammattinetti.fi/web/guest/alat?p_p_id=akysearchammattiala_INSTANCE_6tRI&p_p_action=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1&akysearchammattiala_INSTANCE_6tRI_command=detailView&akysearchammattiala_INSTANCE_6tRI_alalId=3&akysearchammattiala_INSTANCE_6tRI_subAlalId=3.2> (luettu 1.5.2010).

Vilho Setälä. Haku henkilön nimellä. Wikipedia.
<http://fi.wikipedia.org/wiki/Vilho_Setälä> (luettu 14.4.2010).

TUTKIMUSAINEISTO (sanastotyössä käytetty lähdemateriaali)

Bacon, Henry. 2005. Seitsemäs taide: elokuva ja muut taiteet. Helsinki: F. G.

Lönnerbergin kirjapaino. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia. Suomen elokuva-arkiston julkaisuja.

Blomberg, Henri & Wacklin, Henry. 2007. Valokalustolista elokuvaan Sauna.

Tuontanto: Bronson Club.

InCamera. 04/2007. Milano: Eastman Kodak Company.

InCamera. 10/2008. Milano: Eastman Kodak Company.

Juntunen, Max. 1997. Elävän kuvan sanasto. Helsinki: Edita.

Kettunen, Päivi. 2009. Kalustonvuokrauslista dokumenttielokuvaan Yhteys.

Tuotanto: TaiK/ELO.

Kivi, Erkki & Pirilä, Kari. 2005. Otos. Elävä kuva - elävä ääni. Ensimmäinen osa.

Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Like.

Koivisto, Teemu. 2009. Kalustonvuokrauslista elokuvaan Muistutus kuolevaisuudesta.

Tuotanto: Jalo Production Oy.

Lindholm, Daniel. 2009. Kalustolista mainoselokuvaan Maksuturva. Tuotanto: Also Starring

Maurer, S., Schreyer, R. & Wolter, F. W. (toimittanut ja suomentanut Setälä, Vilho.)

1967. Valokuvauksen ja elokuvauksen sanakirja: suomenkielinen osa. Helsinki: Valokuvaustarvikkeisto Helios Oy.

Paersch, Henrik. 2003. Valomiehen sähköoppia. Julkaisija: Angel Films Oy.

Ronkainen, Rauno & Wacklin, Henry. 2007. Kalustolista elokuvaan Naarassusi.

Tuotanto: Helsinki Filmi

Vacklin, Anders, Rosenvall, Janne & Nikkinen, Are. 2008. Elokuvan runousoppia.

Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. Kustannus Like.

Virtanen, Jarkko. 2009. Kalustonvuokrauslista elokuvaan Linturetki. Tuotanto: Marjo Viitala.

Wacklin, Henry. 2006. Kalustolista mainoselokuvaan R-kioski. Tuotanto: Komia Helsinki Oy

LIITE 1

Termi-inventaario elokuva-alan kamera- ja valoryhmien ammattikielestä vuonna 2010.

Salainen; tekijän hallussa. Toimitettu työn arvioijille nähtäväksi.